

En grønlandsk embedsmand og hans kampe.

Af **Hans Olrik**.

Den mand, jeg her skal fortælle om, var broder til min oldefader. Det vil af kendsgerningerne ses, at havde han flere gode sider, så havde han også nogle uheldige egenskaber. Helst vilde jeg derfor lade den gamle frænde hvile i fred. Men nu er der én gang vakt uro om hans navn, han er ikke længer dækket af glemselens slør, og det er at forudse, at som Grönlandsforskningen nu drives ivrigt og af kyndige historikere, vil hans personlighed og hans embedsførelse på ny blive drøftet. Hellere vil jeg derfor lægge frem hvad aktstykkerne i Rigsarkivet og enkelte bevarede familiebreve beretter om denne grønlandske embedsmand, inspektør Bendt Olrik. Når alt kommer til alt, er han bedrø t jent med »kortene på bordet« end med den hårde dom, der — så temmelig i forbigående — er fældet om ham.

Jeg sigter herved til den omtale, Bendt Olrik har fået af den fortjente historiker, provst L. Koch, i hans udsigt over den danske mission i Grönland i slutningen af 18. og begyndelsen af 19. århundred¹).

Det hedder her:

»Både købmændene og de underordnede betjente levede med deres grønlandske husholdersker, og ved råhed og drukkenskab gav mange af de danske forargelse. Værst var det, når sligt udgik fra en inspektør, der jo var landets øverste øvrighed. Dette var tilfældet med kammerråd B e n t O l r i k, der var inspektør i Sydgrönland«.

Det fremhæves dernæst, at Bendt Olrik ikke viste den tilbørlige respekt for religionen, at han betegnede Grönlændernes omvendelse til kristendommen som skadelig for handelen, hånede dem, der skænkede gaver til opførelsen af kirker, og fortrædigede missionærerne på alle måder. Senere kaldes han »missionens værste fjende«.

Heraf fremgår det, at Bendt Olrik både stemples som den, der førte an i usædelighed og drukkenskab, og som den, der for enhver pris vilde missionen til livs.

Den første af disse domme er uretfærdig, den anden trænger til nærmere belysning ud fra de daværende forhold i Grönland.

¹) Kirkehist. saml. 5. række V, 455. 473.

Nedenstående levnedstegning skal ikke være et forsvarsskrift. Intetsomhelst skal skjules, selv om det taler til ugunst for den grønlandske embedsmand. Men hvad man kan udfinde af aktstykkerne skal lægges frem til læserens uhildede dom.

Værdifulde oplysninger skylder jeg hr. sognepræst H. Ostermann, der med stor beredvillighed har stillet udbyttet af sine systematiske undersøgelser vedrørende Grønlands historie til min rådighed. Ligeledes bringer jeg ordenshistoriografen, hr. dr. L. Bobé min tak for flere supplementer til hvad jeg selv har fundet.

Bendt Olrik var udgået fra et præstegårdshjem i det vestlige Norge. Hans fader, Benjamin Olrich, var kapellan i Hammer, den gang Bendt blev født.

Pastor Benjamin Olrichs oldefader, Behrend Oelrichs, var i midten af 17. årh. kommet fra Bremen. Han blev gift med en norsk kvinde, datter af købmand Mikkell Bagholmen, og slægten, der hurtig blev rent norsk, fik sit hovedsæde på den lille ø Bagholmen i Søndhord-léns skærgård s. for Bergen. Behrend Oelrichs' søn Michael (1660—1710) kunde ved sit ægteskab hertil føje den sydligere ø Hisken. Begge steder havde han købmansboder. Af dennes sønner blev Bendt (1688—1743) landhandler på Bagholmen, Michael (1696—1767) gæstgiver og landhandler på Hisken. Bendt var en velstående mand. Han ejede Østervold kirke, hvor der var en hel Olrik'sk familiegravelse; da den ved de norske Olrik'ers uddøen nedlagdes (omtr. 1840), rummede den 50 lig.

Bendt (Michaelsøn) Olrich var to gange gift. I sit ægteskab med Kirsten Povlsdatter († 1717) havde han 3 sønner, i sit ægteskab med Anna Maria Magnus 3 døtre og 5 sønner. Benjamin (af 1ste ægteskab) og Christian Magnus (af 2det ægteskab) kom til studierne og blev embedsmænd, den ene præst i Norge, den anden hospitalsforvalter i Helsingør og tillige kendt som statistisk forfatter. Fra disse to brødre nedstammer Olrik'erne i Danmark.

Benjamin Olrich, f. $14\frac{1}{7}$ 1717, blev student fra Bergens skole 1738, teologisk kandidat 1740, pers. kapellan i Lyster (i Sogn) 1742, pers. kapellan i Hammer 1746, sognepræst i Hosanger i Nordhord-léns provsti 1749, i Askevold i Sundfjords provsti 1760; døde 1763¹). På gården Talle i Lyster holdt han $12\frac{1}{4}$ 1747²) bryllup med Elisabeth Margrethe Brix, datter af Fr. B. og hustru Elisabeth Tønder, der atter var datter af præsten Ole Tønder († 1725). De

¹) J. F. Lampe, Bergens stifts biskopper og præster efter Reformationen, udg. v. D. Thrap II (Kria. 1896), s. 108.

²) Jfr. bryllupsdigt af A. U. Jerdin, erhvervet til stiftsarkivet i Bergen 1907.

fik 6 sønner og 5 døtre; men 3 sønner og 1 datter døde i spæd alder.

B e n d t Olrich (eller, som han senere skrev sig: Olrik) blev født i Bergen $27/1$ 1749¹⁾. Hans moder har altså da ikke været hjemme i kapellanboligen i Hammer. Et godt års tid forinden havde Benjamin og Elisabeth Olrich fået deres første søn; han blev døbt i Hammer kirke $18/1$ 1748 og hed ligeledes Bendt, men må være død endnu samme år. Den næste søn arvede altså hans navn.

Hvor megen indflydelse hjemmet fik på Bendt er vanskeligt at sige. Synderlig kirkeligsindet blev han ikke; men det er jo så ofte sét, at præstesønner kan komme til at stå fremmede for den ånd, der rådede i hjemmet. Derimod tør det vel siges, at friluftslivet i den vestnorske natur bidrog til at give ham den frejdighed, der udmærkede ham som embedsmand i Grönland.

Han gik i Bergens latinskole og blev student 1768. Om hans studier i København véd man ikke noget. Visst er det kun, at den unge Nordmand ikke forhastede sig med at tage nogen embeds-eksamen, endnu i 1779 kaldes han studiosus. At han under disse forhold »kom i omstændigheder« : gjorde gæld, det kan ikke undre. Men ved et rask tag arbejdede han sig ud af det hele.

I 1779 optoges han i »Kædeordenen«, og endnu samme år trådte han i den Grönlandske Handels tjeneste. Det ene står sikkert i forbindelse med det andet. En tilskyndelse til at drage til Grönland havde han dog også derved, at en yngre broder allerede var gået den vej.

Denne broder hed Ole Tønder Olrik (opkaldt efter sin moders morfader) og var døbt $12/5$ 1756 i Hosanger kirke. Efter konfirmationen var han på et apotek i Bergen; men 1777 kom han til København for at prøve lykken. I lommen havde han kun 2 rdl.; men han blev straks medhjælper hos amts- og stadskirurg Johan Christopher Solle ved Gammel Strand. Her fik han ganske vist middags- og aftensmad, men i lön havde han kun 2 R om ugen, og hverken mesteren eller barberforretningerne tiltalte ham; i et brev klager han over, at han må »slænge sin ungdom hen«. Det var ham derfor en befrielse, da han i 1778 fik det hverv at være »kirurg« for mandskabet på fire Grönlandsfarere. Et farligt og brydsomt hverv, ganske vist! året før var en mængde hvalfangere omkommet²⁾. Men Ole Tønder Olrik var en kæk ung Nordmand, og udsigten til eventyr har ingenlunde skræmt ham.

I 1779 fulgte Bendt Olrik sin yngre broders eksempel, idet han blev sendt til Grönland som inspektør for hvalfangsten og handelen i de sydlige kolonier. Han var hermed i statens tjeneste. Fem år

¹⁾ Oplysning fra afd. Baron G. C. Zytphen-Adeler efter »Kæden«s protokol.

²⁾ Lor. Hansen, Grönlandsfarerne i 1777 (Fredericia 1806).

tidligere havde regeringen nemlig selv overtaget den grønlandske handel, og ivrigt, men uden held, søgte den i disse år at knytte hval- og sælfangst til handelsforetagendet. Vintren 1780—81 tilbragte Bendt Olrik ombord på fregatten »General Eickstedt«, som lå ved Jakobshavn, og her traf han sin broder. Senere var Ole Tønder Olrik i Holsteinsborg. Bendt udførte sit hverv til handelsdirektionens tilfredshed; hvalfangerne fik denne gang rig fangst.

I Sommeren 1781 vendte begge brødrene tilbage til Danmark, den ældste med skibet »Godhavn«, den yngste med »Baron Krag Juel Vind«¹⁾. Begge sendte de penge til deres moder, der boede på præsteenkesædet Salbuegård i Sogn. Gården styredes af hendes søn Frederik Brix Olrich (f. 1750) og efter hans død (o. 1790) af svigersønnen Halvor Johannesen; men efter hendes egne ord til svogeren, handelsbetjent Bendt Olrich i Bergen, var det »et meget svaarigt sted at være paa, thi ieg maa næsten sige at vi er udelugt fra det meniskelige selskab«. Senere fortsatte brødrene bestandig med disse pengesendelser; farbroderen Christian Magnus Olrik i Helsingør var deres mellemmand.

Når brødrene søgte ned til København, var det ikke for at opgive tjenesten i Grønland, men for at få deres forhold ordnede. Netop da forestod nemlig det store organisationsarbejde, hvorved styrelsen af Grønland formedes og reguleredes.

Ole Tønder Olrik kom først afsted. ¹⁴/₉ 1781 udnævntes han til kirurg og hvalfanger-assistent for 6 år, dog regnet fra 1778, og med sæde i Fortunebay. Bugtens navn hidrører fra Hollændernes besøg i begyndelsen af 18. årh., men anlæget var af ny oprindelse (1778); det lå 14 km. v. for Godhavn; 1789 blev det slået sammen med Godhavn, og 1791 nedlagdes det helt. For at være hos sin farbroder Chr. Magnus Olrik så længe som muligt og nyde sine muntre kusiners selskab til det yderste gik han først ombord i Helsingør. Straks opdagede han imidlertid, at man i København havde glemt at bringe hans medicinkasse ud på skibet. Så måtte han rejse ned efter den. Grønlandske handel gav ham herfor en godtgørelse på 4 rdl.

Efter farefulde forsøg på at nå op til Diskøen måtte han overvintre ved Godthåb. Først ²⁴/₅ 1782 kom han til Godhavn. En måneds tid senere overtog han Fortunebay, men afleverede snart stationen til sin efterfølger og overtog det ny hvalfanger-anlæg Godhavn Næs 3 km. fra Godhavn, hvorfra han ²⁹/₆ sendte indberetning til Direktionen. Under sig havde han 1 spæskærer, 1 kok og 6 matroser; de boede i et større og et mindre hus og havde en ud-

¹⁾ Brødrene skriver sig nu Olrik i st. f. Olrich. Bendt kalder dig i disse år Benjamin (efter faderen). Dette har fremkaldt forvirring i 1ste udg. af den Olrik'ske stamtavle; i 2. udg. er det rette forhold oplyst.

kigshytte af hvalkæber, beklædt med brædder; den findes endnu, men stationen er ellers opgivet siden o. 1850.

Noget senere fik Bendt sin stilling. Han tog på forhånd højere sigte. Tillidsfuld skriver han til sin moder i Juni 1781: »Hvad min forfremmelse angaar, så ønsker jeg kuns, at den ma blive nogenledes stemmende med den flid og redelighed, jeg i min vanskelige post har udvist, og dette tvivler jeg just ikke meget om, da man har særdeles nådig modtaget mig her«. Påskønnelsen kom. Hans stilling som inspektør i Syd-Grönland fæstnedes, og han blev den første indehaver af dette ansvarsfulde embede. $7/1$ 1782 blev han ligesom inspektøren for Nord-Grönland Joh. Fr. Schwabe udnævnt til virkelig kammerråd. Endvidere fik de begge kongelig udnævnelse til deres inspektørembeder ($6/5$ 1782). Schwabes lön fastsattes til 600, Olriks til 500 rdl.; senere fik han også 600 rdl.

Bendt Olrik var imidlertid af sin broder bleven indført i amts- og stadskirurg Joh. Christopher Solles hus. Han var g. m. Dine Beate Møller, og de havde 1 søn (Christopher S., der blev kirurg) og flere døtre. Den næstældste af disse døtre, Maria Hedevig Solle (f. 1764), blev Bendts brud. Vielsen foregik i St. Petri kirke $10/5$ 1782. Snart efter brød de op; Bendt Olrik skulde nu tiltræde sit embede. Först var de dog i besøg hos hans moder og hans gifte søstre i Norge. Dernæst sejlede de til Grönland; hård nordenvind gjorde rejsen meget slem; »jeg synes ret, at hans unge kone betalte sin cammeraad surt nock«, skriver hans moder til sin svoger i Bergen.

Inspektøren for Syd-Grönland havde bolig i Godthåb; derfra foretog han rejser for at inspicere de andre kolonier, »loger« og udsteder: Holsteinsborg, Ny-Sukkertoppen, Frederikshåb, Julianehåb, Fiskenæsset, de herrnhutiske missionsstationer Lichtenau, Ny Herrnhut og Lichtenfels, Kangâmiut (indtil 1781 Sukkertoppen) o. s. v.

Der kan ikke være tvivl om at Bendt Olrik tog fat på sin embedsgerning med iver og kraft. Han var foretagsom og på sin vis en dygtig tjenestemand. Sin hovedopgave, at bringe det mest mulige ud af den grönlandske handel, varetog han med stor nidkærhed og ingenlunde uden udbytte. Men netop i sin nidkærhed blev han smålig og nøjeregnende. Svulmende var han i sin selvfølelse som distriktets förste embedsmand, og samtidig udviklede der sig hos ham en til sindssyge grænsende mistænksomhed overfor alle undergivne. »Hele den grönlandske gejstlige hob er virkelig for inspektøren frygterlig«, skriver han i en indberetning $14/5$ 1785, og kunde han udtale sig således om missionærerne, så var hans omdømme om bestyrere og købmænd næppe ret meget gunstigere. Dertil var han ilsindet og fremfusende, egenrådlig og hensynsløs, overmyndig i sin holdning, ubehersket i sine udtalelser, stundom

voldsom i sine handlinger. Hvor han færdedes var der strid, og han blev hadet både af missionærerne og handelsbetjentene.

I mange måder undskyldes han dog ved de forvirrede forhold, han gik ind til. Der skulde skabes styrelse og ledelse i det hidtilværende Kaos. Bl. a. skulde der indføres justerede spækmål og generaltakster; men købmændene klamrede sig til den gamle tuskhandel, hvor alt var overladt til deres forgodtbefindende. Overhovedet sad selvrådigheden i højsædet. De ældre kolonibestyrere var som konger i deres små riger; de tænkte mere på egen vinst end på Handelens tarv, og Grönlændernes vel lå dem lidet på sinde. Nogle af missionærerne og kateketerne var heller ikke ulastelige. De veg næppe for købmænd og assistenter i den forbudte privat-handel med dun og ræveskind. Enkelte havde også på anden måde moralske brist; hos andre, som i og for sig stod højere, rådede et snæversyn, der fik dem til at fremholde kirkens rent ydre krav med ensidighed og stivind.

Der var altså nok for Bendt Olrik at tage fat på. Men der krævedes ro og besindighed, og det var egenskaber som var den ny inspektør temmelig fremmede. Han foer omkring i sit distrikt og regerede og huserede med alle. Malende er nogle ord i en skrivelse fra den ældste daværende købmand, C. C. Dalager ved Arveprinsens Eiland i Diskobugten, til inspektør Schultz (²⁷/₃ 1792): »At omflytte betjentene efter godtbefindende har været en maxime i de første år af den så kaldte Nye Indretning, besynderlig syd på landet, hvor en brutal mand [c: B. O.] kørte i ring med de stakkels betjenter som de var brikker i en gnavpose«.

Til forsvar for Bendt Olrik kan man sige, at hans avindsmænd så vist heller ikke står med palmerne i hænderne, og man får just ikke indtryk af, at det var Danmarks-Norges bedste ungdom der søgte tjeneste i Grönland. På den anden side må det ikke overses, at mens han ved indførelsen af »den ny indretning« hjemsendte bestyrere og assistenter over en lav sko og fremkaldte en voldsom opposition mod det sydgrönlandske inspektorat, gled alt stille og fredelig i Nord-Grönland. Og da Bendt Olrik senere afløstes, var også i Syd-Grönland alle vanskeligheder med ét som bortblæst. Man har derved en målestok for hans del i den store ufred.

Her skal de vigtigste af Bendt Olriks kampe omtales¹⁾.

Först kan det bemærkes, at han snart fik stor uvilje mod hele slægten Egede, og her som ellers gjorde lidenskab ham blind, så han taler hånlig om Hans Egedes »vidt og bredt udkrammede

¹⁾ Kilderne er i det hele: Grönlandske Handels referat- og resolutionsprotokoller samt gagebøger, Grönlandske Missions brevbog, Missionskollegiets protokol og grönlandske breve, alt i Rigsarkivet. J. C. Joensen: De Danske i Grönland (Mskr.).

fortjenester« og höjst vil sige, at han har »givet anledning til« at der er »stiftet noget godt« i Grönland. Denne nedsættelse af Hans Egedes minde gör et stygt indtryk. Men den må sés i forbindelse med hans rasen mod dem af den store missionærs efterkommere, som var ansat i Grönland, »disse privilegerede usurpatorer«, som han kalder dem. Skönt han også her i sin heftighed skyder over målet, så må det dog erkendes, at han havde noget at støtte sig til.

I begyndelsen havde han slet ikke noget udestående med de Egede'r, der endnu fandtes i Grönland. Jörgen Fr. Egede, der var købmand og assistent i Holsteinsborg, stod endog fadder til Olriks 2den sön ^{30/11} 1783. Inden der var gået et år, var stillingen grundig ændret. Inspektøren stemplede J. F. Egede som »en af de værste snighandlere i landet«, udspionerede ham ved uværdige personer som Grönlænderen, kateket Mathias Aronsen, assistent Lunde og formand Rasmussen, der for optöjer var fjernet fra Sukkertoppen, og gjorde sig endog til af dette, at han havde lønnede spioner.

I 1785 samlede J. F. Egede vidnesbyrd fra de indfødte for at værge sig ved hjælp af dem, men var så uforsigtig at give papirerne til Aronsen for at få dem oversat, og Aronsen flyede dem straks til inspektør Olrik. Egede fik det at vide og spurgte inspektøren, hvorledes papirerne var kommet i hans værge. »De er faldet ned fra himlen«, svarede Olrik. Samme år suspenderede han Jörgen Egede, og Direktionen tilbagekaldte ham.

I sin indberetning betegnede Olrik alle hans regnskaber indtil $\frac{1}{1}$ 1784 som falske, og han råder Direktionen til at lade Egede aflægge éd på regnskabernes rigtighed ét for ét; »lige så mange regnskaber som han beediger, lige så mange falske eder gör han«. Denne påstand var dog mere end Olrik kunde bevise. Da Jörgen Egede hjemgik 1786, stod hans sag ikke værre end at der endog var tale om, at han skulde afløse Bendt Olrik som inspektør i Syd-Grönland. En sådan iøjnefaldende oprejsning fik Jörgen Egede dog ikke. Han måtte nöjes med at blive økonomiinspektør ved et sandstensbrud på Bornholm, og man får uvilkarlig en mistanke om, at der dog var noget galt ved de grönlandske regnskaber.

Lettere spil havde inspektør Olrik overfor J. F. Egedes broder Hans Egede, der var underassistent i Holsteinsborg. I 1784 oplyste Olrik, at dette medlem af familien Egede slet og ret var idiot! han kunde hverken læse eller skrive, og han måtte passes som et barn, så han af gode grunde aldrig havde gjort mindste gavn for den lön, han oppebar. Ligesom broderen blev Hans Egede tilbagekaldt 1785 og hjemgik 1786. På grund af familiens fortjenester fik han en pension af 50 rdl. om året. At bruge ham til nogetsomhelst var altså håbløst. I denne sag har Bendt Olrik da utvivlsomt haft fuldständig ret.

Ved felttoget mod de to brødre Egede havde Bendt Olrik skabt sig en fjende i biskop Poul Egede og hele Missionskollegiet. Men Olrik, der altid helst tog offensiven, fører nu krigen direkte imod dem. Overfor Handelsdirektionen anklager han Poul Egede og erklærer, at han ikke vil lade sig nøje, »førend jeg får denne sorte mands kjole ham aftrakt, om det end skulde ske på min egen kjoles bekostning«. Senere ønsker han dog »kuns af omhyggelighed for hans egne grå hår, som mere og mere nærmer sig til forrådnelse(!), ingeniende for min skyld«, at han vil lade handelen og inspektøren i fred (¹⁶/₉ 1785). I et omtrent samtidigt brev taler han om de københavnske Egeders »blodige efterstræbelser«. Næste år hævder han, at biskop Egede »forvilder« Grönlænderne ved sine epistler, påkalder Direktionens hjælp til afsløring af denne »fjende og falske anklager« og beskylder Missionskollegiet for at lukke øjnene for missionærernes synder og indhulle alt i ægyptisk mørke.

Man har her allerede fået prøver på Bendt Ollriks vovede påstande, dröje overdrivelser og iltre hidsighed. Tilsvarende træk kommer atter og atter igen i hans færde.

Således overfor missionær Christopher Holm i Holsteinsborg. Han får fat i et brev fra Holm til købmand Smidt, Sukkertoppen, hvori der takkes for »det tilsendte«, og skönt det ikke med et ord berøres hvad dette tilsendte er for noget, er Olrik straks klar over, at Holm er »en stor snighandler«. Ligeledes kaster han mistanke på købmand Raun i Frederikshåb, skönt han intet véd og ingen indfødt nogensinde har klaget over ham, og tilsvarende ubevislige sigtelser gælder præsten Hveysell og »hans tjenestetøs« (∴ hans hustru, der var »blanding«).

At missionær Heide har hævdet sin utvivlsomme ret til et visst kvantum edderdun, og at Grönlænderne ved Holsteinsborg har ofret hvalbarder til præst og kateket, giver Bendt Olrik lejlighed til følgende udbrud (¹⁷/₅ 1785): »Retfærdige himmel! hvad skal der blive af alt dette, om ikke Hs. Majestæt, vor allernådigste Konge, Hs. kgl. Höjhed Kronprinsen og min øvrighed gör en ende på alt dette! Barder og spæk og dun og ræveskind og sælskind etc. etc. vil opdynges på Herrens altre, kirkerne forvandles til spæk- og bardehuse. Snart skal den kgl. Handels skibe komme tilbage fra Holsteinsborg tomme, ja fra hele sydre del af landet«.

Ved forhøret i anledning af skibet »Ny Sukkertoppen«s forlis 1784 forløb Bendt Olrik sig i den grad, at Direktionen måtte undlade at forelægge forhøret for nogen dansk ret for ikke at udsætte sin inspektør for tiltale.

Man fristes til at tro, at der ved denne tid ligefrem er foregået en ændring i Bendt Ollriks sindstilstand. Det er også ved samme tid at det spændte forhold til missionærerne og kateketerne for alvor

er begyndt. Sidst i 1783 er kateket Hvidsted endnu blandt fadderne, da inspektøren har barnedåb; et par år senere stempler han ham som »liderlig og ugudelig« og »en vel kendt snighandler«.

Ifølge missionær Peder Rud. Heides senere fremstilling til Missionskollegiet ($^{30}/_6$ 1787) hidrørte uenigheden imellem dem fra en samtale om de Danskes omgang med Grönlænderne, »som jeg påstod burde være venlig, kærlig og ikke hård og tyrannisk«. Den myndige inspektør har taget ordene som en udæskning, og krigen er begyndt.

Har Bendt Olrik personlig været hårdhændet mod de indfødte? I klageskrivelserne anføres ikke noget bestemt i så henseende. Men det må indrømmes, at strenghed mod Grönlænderne vilde svare til hans øvrige færd. Og hans egne skrivelser giver fingerpeg i den retning. Når han ($^{17}/_5$ 1785) udtaler, at den grönlandske kateket Math. Aronsen har sådan magt over sine landsmænd, »at han kan bringe enhver af dem til at jage mig en kniv i livet eller skænke mig et skud«, så røber han derved, at han just ikke betragter sig som elsket, — og røber tillige, hvorfor han i virkeligheden holdt gode miner med Aronsen! Næste år, da mange Grönlændere ved Sukkertoppen døde af forgiftning ved råddent hvalkød, beklager han blot, at Handelen derved mister brugbare arbejdere, men finder ikke lejlighed til at udtrykke nogen medfølelse med de uheldige (skrivelse af $^8/_9$ 1786).

Hvorom nu alting er, spiller forholdet til de indfødte ikke nogen rolle i Bendt Olricks hårde stridigheder. Det er med missionærerne, præsterne, at han har sin egenlige dyst. Her er de fleste af hans avindsmænd, og de har i præsterne P. R. Heide i Holsteinsborg og Niels Hveysell ved Ny-Sukkertoppen haft energiske førere. Stridsemnerne er af meget forskellig art, men slynger sig ind i hinanden, så der dog dannes en helhed.

En enkelt af de mange stridigheder har imidlertid en særstilling, og da den er noget for sig, skal den omtales først. Det er den Ginge'ske sag.

Missionær A. Ginge i Godthåb var ved altergangen $^{24}/_9$ 1786 kommet til at forbigå en altergæst med brødet (ikke med vinen), og af frygt for ubehageligheder fra inspektør Olricks side flygtede han til Danmark. Inspektøren skrev straks, at Ginge havde suspenderet sig selv, og udtalte ønsket om, »at denne upræstelige mand dog ved denne lejlighed måtte blive hjemkaldt fra et land, hvor han vel kan bevirke og afstedkomme meget ondt, men intet godt«. Det gör et ejendommeligt indtryk at se Olrik i denne sag optræde som kirkens nidkære vogter. Og da missionæren på forhånd var så angst for inspektøren, at han straks efter sit fejlgreb flygtede fra Grönland, tyder det i virkeligheden på, at der tidligere har været sammen-

stød, og at den kirkelige sag må ses på baggrund af personligt fjendskab. Missionskollegiet stillede sig da heller ikke på inspektørens side: eftersom Ginge ellers var »en ordenlig embedsmand«, indstilledes det (^{8/11} 1787), at han fik tilgivelse for sin uagtsomhed, imod at han ved sin tilbagekomst til Godthåb næste år afgav en passende erklæring fra prædikestolen. Det følgende år kom Ginge tilbage til Grönland; men 1792 tog han sin afsked og blev dernæst præst i Danmark. Ved astronomiske og meteorologiske observationer har han gjort sig fortjent af Grönlandsforskningen.

De andre stridigheder mellem inspektøren og præsterne samler sig væsenlig om fire punkter.

For det første har præsterne krævet helligdagshvilen ubetinget overholdt, medens Bendt Olrik i sin iver for statens økonomiske interesser har hævdet, at kom der hval i fjorden, måtte lejligheden til hvalfangst ikke forspildes, selv om det var Søndag. Her har præsterne, synes det, sét altfor snævert på tingene. Bendt Olriks krav svarer i virkeligheden til gammel skik på Færøerne: når råbet »grind« lyder under gudstjenesten, styrter mændene ud af kirken og kaster sig over grindehvalerne. Handelsdirektionen gav ham da også medhold. Noget andet er, at han ikke har gjort sin synsmåde gældende på nogen videre hensynsfuld måde.

For det andet kunde Olrik ikke finde sig i, at der gik noget fra Handelen derved, at de døbte Grönlændere ofrede hele og halve hvaler eller barder m. m. til opførelse af kirker eller udstyr af dem, der allerede var bygget. Herved kom han end mere i modsætning til missionsarbejdet.

For det tredje var der strid om rækkevidden af de grönlandske embedsmænds ret til at forsyne sig med dun og ræveskind til brug for dem selv og deres husstand. Inspektør Olrik havde selv forsynet sig med 12 blåræveskind »af yderlig nødvendighed til foer under en pels til min kone« (skr. af ^{31/5} 1783), og her har han sikkert været i sin gode ret; hans avindsmænd har i så henseende ikke ført klage imod ham. Derimod klager de bittert over, at han vil indskrænke den ret, som de havde til rent personlig forsyning med landets produkter. Afgørelsen af sagen viser, at inspektørens iver for Grönlandske Handels tarv her har ført ham for vidt.

Fjerde stridsemne dukker op lidt senere. Præsterne klager over handelsbetjentes forargelige liv; men inspektøren holder sin hånd over dem, når de ellers er brugbare i Handelens tjeneste. Atter er det statens økonomiske interesser der er ham det afgørende. Men er han her som ellers meget ensidig, så har præsterne i deres lidenskabelige klager sikkert også gjort sig skyldige i store overdrivelser.

Vi skal dernæst se på stridens hele udvikling.

Allerede ^{27/1} 1785 — altså støttet på præsteindberetninger fra

1784 — klager Missionskollegiet over inspektør Olrik til Grönlandske Handels direktion: Efter at den forargelse, visse handelsbetjente havde vakt ved deres usædelighed, nogenlunde var dæmpet, derved at de skyldige blev fjernet, besværer både lærere (o: præsterne) og tilhørere, både kristne og hedninger, sig over kammerråd Olrik, »som endog ikke undser sig for at tilsidesætte den tilbørlige agt for religionen og lærerne, hvilket lettelig kan gøre dem foragtet dér i landet«. Inspektøren havde nemlig udtalt, at det var skadeligt for Handelen, at Grönlænderne blev kristne. Fremdeles, at det var tosser og narre der gav en hel hval til kirkers udstyr og prydelse, hvorfor han f o r b ø d det. Overhovedet lod han hvalfangst og handel gå forud for gudstjenesten. Da en kristen Grönlænder spurgte ham, om han ikke skulde overholde hviledagen, svarede han: »Du skal få tre sabbater i én uge, når hvalfangsten først er til ende«. Tilmed forbød han missionærerne at købe af de indfødte til deres føde og klæder; alt skulde de modtage af inspektørens hånd, og »dette forårsager, at hedningerne taber deres agt for lærerne, som de siger bliver behandlede som de foragtelige matroser eller som börn«. Kollegiet henstiller derfor til Direktionen at betyde kammerråd Olrik, »at han ikke alene viser missionærerne den agt, han er deres embede skyldig, men endog så vidt muligt understøtter dem i deres forretninger til religionens fremme og udbredelse blandt Grönlænderne«, og at missionærerne ikke mister deres iforvejen begrænsede frihed til at købe af landets produkter.

Direktionen syntes straks at ville holde hånden over den tjenstivrige inspektør: Det måtte frarådes Grönlænderne at give til kirker, navnlig til deres udsmykning, og de måtte ikke af hensyn til gudstjenesten afholdes fra hvalfangst; inspektørens ringeagt for religionen måtte først bevises.

Missionskollegiet svarede sagtomodig, at inspektørens tænke-måde kunde »være hans egen sag, når det kuns ingen indflydelse måtte have på de enfoldige Grönlændere«. Herefter indtog Direktionen en anden holdning, for så vidt som den sendte inspektøren en skarp skrivelse i anledning af missionskollegiets beskyldning for »at have tilsidesat den tilbørlige agtelse for religionen og dennes lærere samt ved adskillige ej velbetænkte udtryk og talemåder at have givet forargelse så vel overfor kristne som overfor hedninger«. Hvis han ikke klart kunde godtgøre sin uskyldighed, såe Direktionen sig ikke i stand til at værne ham i hans embede.

Inspektøren måtte nu indhente erklæringer fra sine undergivne også klagens ophavsmænd, og det lykkedes ham for denne gang at ride stormen af.

Missionskollegiet havde imidlertid udvirket et kgl. reskript (³/₆ 1785), der udtrykkelig tillod missionsbetjentene i Grönland at

tilforhandle sig landets produkter til klæder og andre livsfornødenheder. Men derved skabtes der ikke fred. Inspektøren fortolkede reskriptet således, at friheden på forskellig måde indskrænkedes. Klagerne over ham blev lidenskabeligere og mangfoldigere. Men inspektøren satte hårdt imod hårdt. I missionær Hveysells hus ved Ny-Sukkertoppen gik han voldsomt til værks, lod hans kasser bryde op og aktionerede ham for et ræveskind. Beklagede missionærerne sig over, at han indskrænkede handelstilladelsen, svarede han, at det var dem, der udvidede den. Drøfte spørgsmålet vilde han ikke. På en mådeholden henvendelse fra missionær W. A. Meyer i Frederikshab svarer han (²⁶/₇ 1787) med selvfølelse og stolthed: »Jeg står og falder for min allernådigste konges retfærdige domstol«. Det lyder ret drabeligt. Men der er mindre af sejrxfanfaren i de næste ord: »og synes høre i forvejen Deres Velærværdigheds og Deres medbrødres muntre håndklap geleide mit fald!«

En voldsom strid havde han med missionær Heide, som fra 1784 var præst i Holsteinsborg. Inspektøren havde i 1786 idømt Heide en mulkt for ulovlig handel med et skibsmandskab. Heide vedtog bøden, imod at inspektøren intet indberettede til hans foresatte, og gav ham en anvisning på de første 40 rdl. af den. Men senere søgte han at slippe. I brev til Missionskollegiet (³⁰/₆ 1787) siger han, at han kun af nød har indvilget i »Hr. Olriks på åbenbar had, ondskab og partiskhed fældede mulkt«; når han havde afbetalt den første del af mulkten, var det ikke fordi han erkendte, at han var »en nedrig snighandler«, men for at »konservere sig« mod inspektørens trusler. I overensstemmelse hermed indsender Heide et andragende til Grønlandske Handels direktion og støtter det ved at meddele, at han har indbjerget en drivhval, der gav Handelen en fordel af 2500 rdl.

Straks efter følger der ny klager. Heide sender et brev, Olrik har tilskrevet ham, beder sig friet for »denne mands had og sorte ondskab« og påstår endog, at inspektøren har afkortet ham hans kulforsyning, så han og hans familie må lide nød. En afskrift af en indberetning fra inspektøren giver ham anledning til følgende udbrud: »Hans løgnagtige malerier dræber mig ikke, jeg skal magelig kunne forsvare mig«. Og inspektørens forhold betegnes som langt under det embede, han beklæder (Aug. 1787).

Samtidig klager både Heide og Hveysell til Missionskollegiet og Handelsdirektionen over at inspektøren holder hånden over assistent Niels Lunde, der lever det forargeligste liv, ligesom også over assistent Chr. Lorentzen og den grønlandske kateket Math. Aronsen, hvis færd ikke var meget bedre. Lundes sag stod så slet, at inspektøren havde måttet love at fjerne ham. Men begge missionærerne hævder, at han har brudt sit løfte og ført dem bag lyset.

Heide skriver, at da kammerråd Olrik d. 19. Juli ankommer til Holsteinsborg, kundgør han offentlig, at Lunde var arresteret på det ved Ny-Sukkertoppen liggende skib, hvor han arbejdede som simpel matros, og til Heide udtaler han privat, at Lunde var så ulykkelig som han kunde blive; men »ved min ankomst til Ny-Sukkertoppen«, fortsætter Heide, »finder jeg dette grundfalsk: Lunde har modtaget kolonien med dens tilbehør og er stedets købmand«. Hvad Lorentzen angår, da er han ansat ved Holsteinsborg som købmand, men den retskafne købmand Sandholt hjemsendes. (Denne hjemsendelse var, som det synes, vilkårlig; Sandholt havde udbetalt nogle handelsvarer for den ovf. omtalte drivhval, men det var på en udgiftsordre fra Nord-Grønlands inspektorat).

Hveysell går endnu videre end Heide. Han lader sig endog henrive til den påstand, at besværer man sig over handelsbetjentenes liderligheder, er det for inspektøren en anbefaling for dem. »Ingen er mere elsket af ham end de liderligste og sletteste«. Lunde er et ryggesløst menneske og »derfor« inspektørens yndling, Mens Heide taler om »umennesket kammerråd Olrik«, kalder Hveysell inspektøren »en ærkeløner og æreskænder« og fortsætter dernæst således: »Lad en Olrik anklage mig som den der beegner ham med ærerørige og fornærmende ord! lad ham endog fuldføre sin trusel at se en viss geistlig — ufejlbarlig mig ment — gjort til tremarksmand, jeg håber at kunne gøre hans onskabsfulde anslag til intet, når hans vidner ikke vil blive ménedere«. De to angribere lader til sidst forstå, at hjemkaldes inspektør Olrik ikke, var de ikke sikre på livet, og skulde han forblive i Grønland, hvor han forfulgte dem og undertrykte dyd og sædelighed, så måtte de drage derfra.

På sin side klagede Bendt Olrik over Heide til Direktionen: Præstens skyld var åbenbar; han havde været i sådan sjæleangst, at han for den sags skyld gerne kunde have vedtaget en mulkt på 200 rdl. og endda givet inspektøren aflad for 20 år! Nu har hans kommissionær i København nægtet at betale de 40 rdl. som afdrag på mulkten; præsten havde altså givet ham »en April-seddell at løbe med«. Heide betegnes som »dette umenneske, min blodige fjende og forfølger«, hvis nedrighed har været og daglig bliver så stor som stinkende.« Udsat for søgsmål fra Heides side besværges Olrik Direktionen om at værne ham, indtil han kan komme hjem og forklare sig. Om Heides bjergning af hvalådslet udtaler han sig på en for Heide meget fornærmende måde. På dette punkt tog hans efterfølger for øvrigt afstand fra ham.

Missionskollegiet, der sendte præstens klager til Handelens direktion, stillede sig i det hele på deres side og bad Direktionen kalde den ilde lidte inspektør tilbage.

Direktionen afgjorde de forskellige sager således: Olrik havde

ikke fejlet ved at indskrænke handelsfriheden til de egenlige missionærer, men han havde været ubeføjet til at undtage visse grønlandske produkter fra denne tilladelse, og han skulde tilbagekalde sine krav i så henseende. Vedrørende mulksagen hævdede man, at Heide ikke havde været ganske uskyldig, og man kunde derfor ikke slet og ret frafalde mulkten; men man påskønnede Heides tjeneste med at indbringe en hval og vilde derfor lade dette gå op imod den del af mulkten, som endnu ikke var betalt. Niels Lunde skulde have været hjemkaldt; men i mangel af andre havde inspektøren måttet konstituere ham for et år som købmand ved Ny-Sukker-toppen. Med hensyn til selve inspektøren udtalte Direktionen, at den på grund af handelskrisen havde betænkelighed ved et inspektørskifte netop nu og derfor havde besluttet at lade Olrik blive på sin post endnu et år, men samtidigt havde anbefalet ham at medvirke til enighed, i håb om at Missionskollegiet vilde rette samme formaning til missionsbetjentene ($^{31/3}$ 1788).

Missionskollegiet svarede ved at indsende ny klager mod inspektøren og bad atter om at få ham kaldt tilbage. Hertil måtte Direktionen »tjenstligst anmærke, at de her til Handelen indkomne dokumenter vel vidner om, at der har rejst sig en del disputer og stridigheder imellem nogle af det kongelige Collegii betjente i det søndre inspektorat og inspektøren sammesteds, men at man dog af samme ikke kan finde adgang til at anse inspektørens længere forblivelse i Grønland for et år at kunne have en så aldeles skadelig indflydelse på missionens fremgang, som det kgl. Collegium synes at befrygte«. Man vilde gerne have ladet kammerråd Olrik hjemgå dette år, men af de tidligere anførte tvingende grunde havde man »foranlediget, at han endnu et år måtte forblive på sin post for derefter til 1789 ufejlbarlig at hjemgå« ($^{8/4}$ 1788).

Til dette løfte henholdt Missionskollegiet sig da. Der indkom i 1788 ny klager over inspektøren; men under henvisning til Direktionens ord vilde Kollegiet ikke besvære med brevveksling om kammerråd Olriks »utilbørlige forhold imod missionsbetjentene« ($^{20/10}$ 1788, $^{6/4}$ og $^{23/6}$ 1789).

Oppe i Grønland fortsattes kampen til det sidste. På det bestemtteste bestred Heide, at den mulkt, inspektøren havde idømt ham, var lovlig; kammerråd Olrik havde sværtet ham i hans fædreland, ligesom han ødelagde hans rygte i Grønland. Var han formuende nok, så vilde han straks have anlagt sag mod inspektøren; men han forbeholdt sig senere tiltale. Denne mand havde vovet at påstå, at Heide under en rejse nord på ikke tog sig andet for end at sværme om på øerne efter dun. Gud, hans egen samvittighed, alle Danske på Egedesminde og hans følge på 8 mand, — alle var de hans vidner, at han aldrig uden nødvendighed havde været på

øerne og altid kun på de nærmeste, hvor der ingen fugle fandtes. Efter sit embede burde inspektøren være den sidste til at komme med så løgnagtige beskyldninger. Men »i ingen del af vort land er lærerstanden så foragtet som i Grönlands sydre del«. Mange Grönlændere er allerede rejst bort til det nordre inspektorat. Der er oplag af varer; men Heide må indsende krybende ansøgninger om proviant, ølt skal komme an på inspektørens nådige beslutning, og han giver så knapt, at Heide og hans familie må sulte. Handelsbetjentene er underkuede som maddiker, de tør aldrig vidne, langt mindre give oplysninger. Kun præsterne tør tale; og dem søger inspektøren at æreskænde ($\frac{4}{8}$ 1788).

Ved samme tid kommer Bendt Olrik selv til at aflægge et nok så kraftigt vidnesbyrd om sin heftighed og pirrelighed. I en rundskrivelse til distriktets handelsbetjente ($\frac{24}{4}$ 1788) taler han nemlig om missionær N. N.'s »gyselige ondskab og nedrigheid, indbefattet i disse missionærens ord: »Inspektøren véd, at ved mig er intet at pille; derfor vil han ikke tage mig på mine ord«; Hans Velærværdighed vil hermed sigte ham for »snighandler eller deslige bedragerier eller det, som er omtrent lige så djævelsk eller værre«. Hvorefter han lidenskabelig værger sig mod beskyldningen for pillerier! — Ved en anden lejlighed er det navnlig sin herskesyge inspektøren afslører: da missionær Hveysell har gjort sin præstelige pligt ved at mægle i en strid og tilvejebringe forlig, er Olrik yderst forbitret over at sagen ikke først var meldt til ham.

Alle præsterne klager fremdeles over forurettelser med hensyn til handelstilladelsen. De erklærer, at det var dem en skuffelse, at inspektøren ikke blev hjemkaldt i 1788. Og udsigten til at blive af med ham gjorde dem mere pågående. Heide skriver til Missionskollegiet ($\frac{6}{8}$ 1788): »Kammerråd O. forbliver her endnu et år, og jeg vil i dette år begegne ham efter fortjeneste. Hans sjæl er altfor ond og sort, at han skulde ophøre med sine ondskaber, allerhelst nu da hans regering vedbliver og vore hjemsendte klager er bekendte. Ligemeget, bliver han grov og gör mig overlast i mit hus som forrige år hr. Hveysell, står alle Grönlændere mig bi som én mand. Mit foretagende i så fald skal ikke blive anderledes end jeg godt skal kunne forsvare for enhver lovlige ret. Gud være lovet, mæn har nu glade udsigter i det tilkommende«. Heide vilde derfor også til det yderste fastholde, at Niels Lunde skulde svare lejermålsbøder, hvor meget end inspektør Olrik »vil slette sin yndlings forbrydelser«.

Det er ikke for meget sagt, at Bendt Olrik og missionærerne gensidig hadede hinanden. Samarbejde mellem dem var i alle tilfælde en umulighed. Og skönt der tydelig nok var kampånd i den embedsivrige inspektør, der ikke gik af vejen for nogen dyst, så har

den evindelige strid dog sikkert forbitret ham livet, så han nok kunde længes efter at komme bort fra det hele.

Een eneste præst var der, som B. O. agtede og ikke betragtede som fjende. Det var den højt fortjente missionær, provst Jörgen Sverdrup. Men han var i Jakobshavn under det nordlige inspektorat; og da han fik tilbud om Holsteinsborg, hvor han vilde komme til O.s inspektorat, betakkede han sig.

Også i sin øvrige embedsførelse led B. O. nederlag. Da han indrettede hvalfangst-anlæg ved Ny-Sukkertoppen og opretholdt det trods Direktionens bud, havde han den tort, at der i de 6 år ikke fangedes en eneste hval¹⁾.

Hertil kom huslige sorger. Hans hustru fødte ham to sønner og én datter; men de døde alle i spæd alder. Ingen venner havde han, og da han søgte at faa sin yngre broder flyttet fra det nordgrønlandske til det sydgrønlandske inspektorat, glippede det.

Om Ole Tønder kunde være blevet nogen støtte for sin ældre broder, det får stå hen. Så meget kan man dog sige, at han havde noget som Bent savnede: den store elskværdighed, det friske og fornøjelige sind, der gjorde ham afholdt alle vegne. Han var i det nordgrønlandske inspektorat værdsat som en rask og dygtig mand, og man vilde nødig af med ham; imødekommende gik han da ind på, at den 6 års tjenestetid skulde regnes ikke fra 1778, men fra 1781. Inspektøren for Nordgrønland J. F. Schwabe lod ham stå fadder til sine børn. Hans eftermand, Wille, kalder ham »en ærlig og driftig betjent«, roser ham for troskab, årvågenhed, flid, nidkærhed, ædruelighed og retskaffenhed og indberetter, at der 1782—87 under hans ledelse er fanget 30 hvaler. Gentagne gange fik Ole Tønder Olrik da også belønninger for sin gode tjeneste. Da en epidemi i 1785 bortrev næsten alle indbyggere på Kronprinsens Eiland, rejste han trods den farlige årstid (November) dertil over åbent hav. Den senere inspektør M. N. Myhlenphort kalder ham med fuld føje »den kække mand.«²⁾

Bendt Olrik vilde altså gerne have sin broder til Syd-Grønland. Flere gange stillede han forslag derom til Direktionen uden dog

¹⁾ L. Bobé i »Grønland i tohundredåret for Hans Egedes landing« (Kbhvn. 1921), II, 172.

²⁾ Myhlenphort fortæller for øvrigt en ganske mærkelig historie om hvorledes Ole Tønder Olrik førte sine landsmænd til et møde med »angekutten« (∴ angækkokken, trolldanden) Tingertok, der for god betaling vilde gøre sine kunster og spå, hvormange hvaler de vilde få det år. Da de indfinder sig i »templet« og der er gjort mørkt, bliver de bombarderede med småsten, så de må fortrække. Senere undskylder angekutten sig med, at ånden ikke kunde lide de fremmedes nærværelse og derfor var ubehagelig; men han havde sagt det forud og krævede derfor sin løn. Så fik han noget tobak og var tilfreds. Han varslede fangst af 3 hvaler det år, — og det slog til.

ligefrem at »rekommandere« Ole. Direktionen vilde imidlertid ikke indlade sig på en sådan ordning, og når man kender Syd-Grönlands stemning overfor Bendt, så må man prise Ole lykkelig med at det ikke blev til noget. Selv i Nord-Grönland skulde han få hadet til Bendt at føle. Gæstfrit havde han i Marts 1787 indbudt en de landsmænd, blandt dem købmand J. N. Bidstrup, som Bendt Olrik havde hjemsendt fra Godthåb for »gæld og galskab«. Bidstrup drak sig fuld og skældte Ole ud, fordi han var broder til Bendt. Ole vilde prygle ham, de andre skilte dem, men Bidstrup trak kniv. Blodet kom dog ikke til at flyde; derimod slog Bidstrup alt glas og porcellæn itu, så de måtte bagbinde ham og køre ham hjem.

Oles helbred var imidlertid blevet nedbrudt. $\frac{28}{4}$ 1787 fik han efter ansøgning sin afsked, og $\frac{11}{8}$ s. å. vendte han tilbage på det overvintrede skib »Island«. I brev af $\frac{10}{7}$ melder den ældre broder til Direktionen, at »den arme hvalfanger-assistent« nu har tilsat den sidste rest af helbred og går hjem »efter tilladelse«. Han gør her den overflødige tilløjelse: »Jeg kan kuns ynke ham, tör ej bede om nåde for ham«. Ole trængte jo ikke til den store broders beskyttelse, ej heller til nogen nåde. Han blev toldbetjent, fra 1790 konsumptionsinspektør, i Ringsted. Ved en ildebrand viste han det mod og den raskhed, der kendes fra hans færd i Nord-Grönland. Men skørbugen, som han havde hentet sig i det høje Nord, tog til. 1796 blev han toldkasserer i Køge. 1799 døde han, efterladende sig enke, Anna Margrethe f. Haste (f. 1761, d. 1825), og to små drenge i trange kår. Fra ham stammer den ældre linje af de danske Olrik'er.

Efter at Bendt Olrik således havde sét sin broder hjemgå til Danmark, måtte han end mere føle sig som en ensom mand. Tilskyndelsen til at drage samme vej blev utvivlsomt stærkere. Da han endelig hjemkaldtes i 1789, var det ikke blot en befrielse for hans underordnede, men også for ham selv.

Lige inden afrejsen havde han endnu forskellige bryderier. Ved Sukkertoppen fremstod Grönländerparret Habakuk og Marie Magdalene med deres bekendte sværmeri. Af kirkelige grunde var det naturligvis ikke at Bendt Olrik tog sig dette nær; hans bekymring gjaldt blot, at sværmerne forsømte spækindvindingen af en drivhval. Men han nyttede bevægelsen til at forbyde alle købmændene at give provisioner til kateketerne, med mindre de stillede kaution. I samme cirkulære rasede han voldsomt mod hele missionen. Det var hans afskedshilsen, og den blev besvaret med harmfulde protester. — For øvrigt skete det, at da missionær Hveysell opfordrede hans eftermand til at skride ind mod det Habakuk'ske sværmeri, fik han afslag; den ny inspektør, A. M. Lund, indtog en

lignende holdning som sin forgænger, i alt fald erklærede han, at han ikke vilde omvende Grönlænderne »på mexikansk«¹⁾.

På anden måde havde han kvalm af en ung Christian Brodersen, søn af bødkeren ved logen Fiskernæsset. Han var aldeles ustyrlig og har formodentlig været abnorm. I brev af ²⁸/₆ 1789 meddeler Bendt Olrik, hvem der er drengens fader, og udtaler, at drengen af naturen er grulig ond og slem; »prygl er han hos sin egen fader bestandig vant til«, men lige meget hjælper det. Inspektøren anbringer ham derfor nu hos købmand Johan Christopher Lund i Julianehåb, idet han »rekommanderes Hr. Lund til det alvorligste og skarpeste eftersyn«; udgifterne føres bødker Brodersen til regning. Denne ordning var sikkert meget fornuftig. Meget kom der dog ikke ud af det. ¹/₁₀ 1790 skriver købmand Lund: »Da den af inspektør Olrik med skibet Holsteinsborg forrige år tilsendte bødkerdreng Christian Brodersen er af sådant gemyt og så stiv, at det ikke står i min magt at få ham god, uagtet jeg har forsøgt alle ting med ham... så dog alligevel, da han selv attrår at hjemgå, såsom og efter hans faders forlangende, men især for hans onde gemyts skyld, hjemsendes han iår med skibet, da han er unødvendig her ved kolonien«²⁾.

Så kom opbruddet, der skulde bane vej for mere harmoni i det sydgrønlandske inspektorat.

Der er noget der tyder på, at den forhadte inspektør til sidst har søgt at gøre sig en smule yndet. Men det kom for sent. Endnu ¹⁴/₈ 1789 taler Heide om tilstanden »under en Olricks regering« som det værste tyranni der tænkes kan. Senere i brevet røber han, at inspektøren ved afskeden har rakt hånden til forlig. Han skriver nemlig: »Ingen kan med sandhed beskyldte mig for ladhed og dovenskab i mit embede, endog ikke min største fjende, Hr. Olrik, som tværtimod såvel offentlig på pladsen som sidst afvigte Søndag d. 9. August efter prædikenen i Bethel for mandskabet holdt den herligste lovtale over mig«.

Således kommer pastor Heide til at kaste et lille solglimt over sin modstander. Samtidig stiller han sin egen uforsonlighed i des skarpere lys. Og denne uforsonlighed følger ham videre med usvæk-

1) Hveysells promemoria af ³⁰/₆ 1791. L. Koch (Kirkehist. saml. 5. række V, 474) henfører med urette dette svar til Bendt Olrik.

2) I et brev til mig har provst L. Koch udtalt, at Bendt Olrik efterlod sig en ustyrlig vægte søn i Grönland. Han kan kun have støttet dette på købmand Lunds anf. brev fra 1790 og har ikke kendt B. O.'s brev om drengen fra 1789. — Overhovedet har B. O. ikke noget på sin samvittighed m. h. t. løse forbindelser. P. R. Heide, som ellers ikke nægter sig noget, når der gælder angreb på B. O., og som i 1793 anklagede sin kaldsfælle Ginge for at have besvangret en Grönlænderinde (Kollegiets svar var at give Ginge godt vidnesbyrd), har ikke noget tilsvarende at anføre mod O.

ket styrke. $27/8$ 1790 skriver han til Missionskollegiet: »Med megen rolighed og fornøjelse har jeg tilbagelagt denne vinter fremfor de forrige jeg i Grönland har oplevet. Omsider blev vi dog skilt ved den onde Olrik, Holsteinsborg forsynet med en god købmand og Syden (s: Syd-Grönland) med en brav og veltænkende inspektør«.

Præstens dom, »den onde Olrik«, bliver dog næppe historiens dom. Bendt Ollriks ulykke var, at han misforstod sin stilling. Han var virkelig tjenstivrig, måske mere end de fleste; men han havde skyklapper overfor alt det, der ikke hørte til hans embedspligter, således som han opfattede dem. Da han så tilmed var rapmundet indtil overilelse, heftig indtil voldsomhed, selvfølende indtil vanvid, så stødte han alle fra sig og vakte deres had. Nej, ond var han sikkert ikke. Men han var koleriker til det yderste.

Og i grunden et ulykkeligt menneske. Han led vel ligefrem af forfølgelsesvanvid. I alt fald bad han allerede $31/8$ 1787 Handelsdirektionen om på hjemrejsen at få et godt skib og en skikkelig kaptajn. »Flere af de på landet farende« havde nemlig ønsket at føre ham hjem for at hævne sig på ham. Han frygtede endog at blive kastet overbord; man kunde så let give hans egen uforsigtighed skylden.

$2/9$ 1789 forlod Bendt Olrik og hans hustru Godthåb ombord på skibet »Inger Lovisa«. Efter to måneders hård sejlads kom de til Norge, og dér blev de til udgangen af Febr. 1790. Så sejlede de til København og slog sig ned i Danmark for flere år. Lejlighedsvis afgav den fhv. inspektør en erklæring til Direktionen om en grønlandsk sag; hvad han ellers tog sig for, vides ikke. Han var i denne tid på ventepenge og fik tilgodehavender udbetalt¹⁾. Fremdeles sendte han penge til sin moder. Endnu 1793 lod han sin hustru overbringe 60 rdl. til broderen Ole Tønder Olrik, for at han kunde sende pengene til Norge²⁾.

Når det trak så længe ud med Bendt Ollriks anbringelse i ny stilling, kommer det vel deraf, at han ikke vilde nøjes med en underordnet plads, og regeringen har ikke ment at kunne bruge ham i overordnet stilling herhjemme; måske har der virkelig ikke været noget tjenestemandsskifte som lod sig anvende. Endelig blev han anbragt i et anset embede, denne gang i tropernes hede! $20/10$ 1792

1) $8/2$ 1791 havde han 1888 rdl. 91 β til gode. $11/10$ 1791 udbetaltes ham ventepenge for $7/12$ 1789— $31/3$ 1791: 526 rdl. 64 β . Endnu $6/7$ 1792 far han et tilgodehavende på 18 rdl. 49 β . På den anden side fik Grönl. Handel et lille beløb til gode i B. O.s enkes dødsbo.

2) O. T. Ollriks kvittering, dat. Ringsted $26/2$ 1793, fandtes i fru Maria Hedevig Ollriks gemmer efter hendes død. De 6 rdl. opførtes derfor som uviss indtægt for boet og afkrævedes Ole Tl Ollriks enke; men ved udskrift af Bendt O.s brev godtgjorde enkefru Anna Margr. O. $15/3$ 1890 den rette sammenhæng. Se skifteprotokollerne 1798—99 I med pakke 58 i Landsarkivet ved København.

blev han nemlig udnævnt til guvernør for de danske kolonier i Guinea, hvorfra den hidtilværende guvernør, kaptajn A. R. Björn, blev kaldt hjem. Og da Olrik som »virkelig kammerråd« iforvejen var i rang med kaptajner, fik han ($\frac{7}{11}$ 1792) karakter af major. Hans lön skulde være 2000 rdl. årlig, efterlønnen 600 rdl. Skulde han dø på udrejsen eller i Guinea eller på hjemrejsen, var der sikret hans enke 200 rdl. om året ($\frac{2}{11}$ 1792).

Efter at ægtefællerne havde oprettet testamente ($\frac{21}{11}$ 1792) drog Bendt Olrik afsted i foråret 1793 for at tiltræde embedet. $\frac{26}{6}$ nåede han sit bestemmelsessted, fortet Christiansborg¹⁾.

$\frac{16}{3}$ 1792 var udstedt den berømte forordning, der forbød negerhandelen med udgangen af 1802, men rigtignok tilstedte større frihed i slavehandelen indtil da, for at de vestindiske kolonier kunde være tilstrækkelig forsynede med neger-slaver, og ved frd. af $\frac{7}{11}$ 1792 tillodes det endog ikke blot Dansk-Norske, men også andre at udføre negere fra det danske Guinea til hvilkesomhelst steder, blot man svarede 10 rdl. af hver neger til forternes vedligeholdelse. Som man sér, var det altså ingenlunde noget arbejde i humanitetens tjeneste der ventede den ny guvernør, tværtimod. Den hårdhændethed, han var vant til fra Grönland, kunde der her, sørgeligt nok, være rigelig brug for. Den forøgede negerhandel vilde for øvrigt give arbejde nok, og mangt og meget ved forterne skulde tilmed udbedres. Der var altsaa meget at tage fat på for en virkelysten mand.

Men Bendt Olrik fik knap begyndt. Efter 6 ugers ophold på fortet Christiansborg døde han $\frac{3}{8}$ 1793. Just som han efter ungdomsårenes kamp og möje havde opnået en vel lønnet og ansét stilling, endtes hans omtumlede liv. Hans ejendele solgtes ved auktion. Der indkom 1822 rdl., som foreløbig blev indsat i den kgl. kasse for Guinea-kolonierne.

Det var ikke meget hans enke havde at leve af. Men hun klarede det dog med sine 200 rdl. om året. Når hun ($\frac{21}{11}$ 1795) indsendte en promemoria om at måtte få de 1822 rdl. fra skiftet efter hendes mand, begrundede hun det ikke med sin egen nød, men med ønsket om at hjælpe moderen til genrejsning af hendes hus, der var ødelagt ved Københavns store ildebrand. Hun fik ikke noget den gang, men i sommeren 1798 udbetaltes hende først 1000 rdl., senere 633 rdl. 32 β . Restbeløbet, 188 rdl. 4 β 13 β , indgik i hendes dødsbo.

Kammerrådinde (også kaldet majorinde) Olrik ses at have boet på forskellige gårde i Nordsjælland: i Høsterkøb (1795), i Brådebækgård ved Hörsholm (1795—96) og i Søllerød hos en hr. Sandberg (1798). De sidste måneder af sit liv havde hun et værelse

¹⁾ Akt-tykk r i Rigsarkivet. Jfr. Kay Larsen, De Danske i Guinea (Kbh. 1918), s. 97. 137.

i et hus med have ude på Nørrebro (nr. 89). For logi og kost skulde hun give 50 rdl. halvåret; men hun holdt sig selv med te, kaffe og øl. Her døde Maria Hedevig Olrik $2\frac{1}{8}$ 1799, ikke efterladende sig andet end lidt bohave og nogle klæder. Skiftekommissionen registrerede følgende effekter i dødsboet: et egechatol med skab, 2 underdyner, 1 overdyne, 4 puder, en liden dragkiste, en dug, 3 spejle, 3 borde, 6 stole, 2 kjoler, 2 kofter, 4 skørter, 2 forklæder, 4 lagen, 2 særke, en kanapé, 1 blikdåse og 1 børste. Ved auktionen $\frac{3}{8}$ 1800 indbragte disse sag r 159 rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 4 β , der gik med til begravelsesomkostningerne.

Hermed ender denne tragedie.
